

สรุปงาน อพ.สธ. ฉบับย่อ

1. ชื่อโครงการ สำรวจภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ “วัตถุดิบ กระบวนการ และวิธีการ”

ผู้รับผิดชอบ/หน่วยงาน

นายสายัญ พันธุ์สมบูรณ์

สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตพืช คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์

2. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพสังคม และเศรษฐกิจทำให้สภาพการปัจจุบันความหลากหลายทางวัฒนธรรม สูญหายไปบางส่วนตามกาลเวลา คงเหลือร่องรอยโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และเทคโนโลยีท้องถิ่นด้านการย้อมสีธรรมชาติ ที่แสดงถึงประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถของชุมชนในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งองค์ประกอบแวดล้อมอยู่ในชุมชน เป็นตัวกำหนดรากฐานทางภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดมา บรรพบุรุษได้สั่งสมวิวัฒนาการความเจริญก้าวหน้าทางอารยธรรม วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความเป็นเอกลักษณ์ และ อัตลักษณ์ของชุมชนมานานนับพันปี

สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตพืชแต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการงานบริการวิชาการ สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตพืชตามระบบและกลไกระบบและกลไกการจัดการความรู้จากงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ และการบริการทางวิชาการแก่สังคม และดำเนินการตามระบบที่กำหนด โดยดำเนินการบูรณาการโครงการบริการวิชาการ กับการเรียนการสอน ตามตัวชี้วัด การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน (SAR)

3. วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ วัตถุดิบ กระบวนการ และวิธีการ ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์

4. วิธีการ

กิจกรรมการจัดกลุ่มสนทนา หรือการสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (group interview) ซึ่งมีประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องภูมิปัญญาการย้อมสีธรรมชาติ การป้อนคำถามของนักวิจัยผู้สัมภาษณ์เจาะลึกลงรายละเอียด วัตถุดิบ กระบวนการ และวิธีการ แล้วจึงถามผู้เข้าร่วมสนทนาโดยกระตุ้นให้ทุกคนเกิดอารมณ์ร่วม เล่าเรื่องของตนเองอย่างเปิดเผย ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นความลับของชุมชน

5. ผลการดำเนินงาน

พื้นที่เป้าหมาย เทศบาลตำบลกุดหว้า อ.กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ขนาดพื้นที่ ตำบลกุดหว้ามีเนื้อที่ประมาณ 102 ตารางกิโลเมตร หรือ 63,750 ไร่

จำนวนครั้งที่สำรวจ 3 ครั้ง

พื้นที่เป้าหมาย บ้านโพนแพง อ.คำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ขนาดพื้นที่ตั้งทั้งหมด 1,350 ไร่ จำนวนครั้งที่สำรวจ 2 ครั้ง

จำนวนสิ่งที่พบ

กระบวนการพัฒนาผ้าย้อมสีธรรมชาติ

วัตถุดิบ มีการใช้วัตถุดิบธรรมชาติในการผลิต

หลักๆ 5 ชนิด ได้แก่

1.ไม้แดง ใช้เปลือก ให้สีน้ำตาล และสีดำ

2. ประคู้ ใช้เปลือก ให้สีน้ำตาล
3. มะม่วงป่า ใช้แกน ให้สีเหลือง
4. อัญชัน ให้สีเหลือง
5. ไม้อะกลาง ให้สีน้ำตาล

มีการใช้สารช่วยติดในการผลิต หลักๆ 3 ชนิด ได้แก่

- มะนาว (Lime) *Citrus aurantifolia* Swing.
- สารส้ม Aluminium Potassium Sulphate 12-hydrate; $(\text{AlK}(\text{SO}_4)_2 \cdot 12\text{H}_2\text{O})$
- เกลือแกง Sodium Chloride; (NaCl)

การจัดการวัตถุดิบ

มีการพัฒนาการใช้วัตถุดิบให้เกิดความคุ้มค่า โดยอาศัยหลักการดังนี้ วัตถุดิบที่ให้สีธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่นอาศัยหลักการพึ่งตนเอง ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบ การเลือกส่วนใดส่วนหนึ่งของพืชมาใช้คุณค่าของทรัพยากร โดยเลือกวัตถุดิบธรรมชาติให้สีจะเลือกโดยอาศัยความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการพัฒนาผ้าย้อมสีธรรมชาติ

กระบวนการ และวิธีการ”

การย้อมแบบไข่มอร์แดนต (mordant dyeing) การย้อมแบบนี้ต้องใช้สารช่วยติด (มอร์แดนต) เพื่อช่วยให้การยึดติดระหว่างตัวสีกับเส้นใยดีขึ้น โมเลกุลที่โหสีในธรรมชาติไม่สามารถยึดเกาะบนเส้นใย ภาวะที่เหมาะสมที่ดมเลกุลของสีสามารถยึดเกาะบน เส้นใยได้มักจะทำให้คุณสมบัติด้านสีของเส้นใยเปลี่ยนไป สี ที่ ย้อมติดยังมี ความคงทนต่อการซักล้าง และ ตอแสงน้อยกว่าสี เคมีสังเคราะห์ นอกจากนี้สีย้อมธรรมชาติยังมีเฉดสีจำกัด การใช้สารช่วยติดหลายๆ ตัวจะช่วยให้ได้เฉดสีที่เยาะขึ้น สารช่วยติดส่วนใหญ่เป็นสารเคมีที่ทำให้สีธรรมชาติตรึงอยู่ บนเส้นใยได้ โดยมอร์แดนตจะรวมตัวกับโดมเลกุลของสีและโมเลกุลของเส้นใยทำให้เกิดสิ่งที่ ไมละลายน้ำเรียกว่า Colour Lake มอร์แดนตที่ใช่มีทั้ง มอร์แดนตชนิดธรรมชาติ ได้แก่ น้ำมะขาม น้ำมะนาว น้ำส้มป่อย เป็นต้น มอร์แดนตที่เป็นเกลือของโลหะหรือกึ่งโลหะ เช่น สารส้ม จุนสี สนิมเหล็ก เป็นต้น

การผลิต

- ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ คือ การย้อมสีธรรมชาติ การทอ การแปรรูป เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะต่างๆ และสามารถผสมผสานกระบวนการที่ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ที่ชาวบ้านสามารถจัดการเองได้
- พบลวดลายผ้าท้องถิ่น 15 ลาย

การตลาด

1.ตลาดในชุมชน คนในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียงกัน ซึ่งการจำหน่ายจะเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกัน

2.ตลาดชั่วคราว ตลาดที่เวลามีการจัดประชุม สัมมนา งานออกร้านตามโอกาส งานแสดงสินค้าของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในจังหวัดกาฬสินธุ์

3.ตลาดชาจร มีนักท่องเที่ยวแวะเวียนมาซื้อ หรือคณะที่มาศึกษาดูงานในพื้นที่

6. สรุปผล

พบภูมิปัญญาการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ “วัตถุติบ กระบวนการ และวิธีการ” การย้อมสีธรรมชาติ สำหรับบ้านกุดหว้า และการย้อมคราม ในส่วนของบ้านโพนแพง ทำให้ทราบถึงศักยภาพภูมิปัญญาของชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ในเรื่องของการย้อมสีธรรมชาติ และการย้อมคราม อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาด้วยกระบวนการเรียนรู้และผสมผสานแบบบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญา ให้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานของแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

บูรณาการกับการเรียนการสอน โดยแต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการงานบริการทางวิชาการแก่สังคมกับการเรียนการสอน ตามระบบและกลไกระบบและกลไกการจัดการความรู้จากงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ และการบริการทางวิชาการแก่สังคม หลักสูตรระดับปริญญาตรี สาขาเทคโนโลยีการผลิตยางพารา โดยกำหนดในกิจกรรมให้นักศึกษา ที่ลงทะเบียนเรียน เป็นผู้ช่วยวิทยากรอบรมกรีดยางของโครงการบริการวิชาการ

..... รวม 3 หน้า ส่งวันที่ 4 สิงหาคม 2557 ค่ะ.....